

A Szolnok megyei településhálózat fejlesztése

A JÁSZKUNSÁG idei első számában beszámoltunk a gyulai Mezővárosi Napok-ról, az ott felszínre került, megvitatott és Szolnok megye szempontjából is fontos településfejlesztési kérdésekről. Mostani számunkban három olyan véleményt közlünk, mely már konkrétan a megyei problémákkal foglalkozik. (Szerk.)

Laár Árpád,

az Építésügyi Minisztérium munkatársa:

Előző írásomban általánosságban foglalkoztam a településhálózat kérdéseivel. Annak részben kiegészítése-, részben folytatásaként Szolnok megye településhálózatának nagyságrendi kérdéseiről kívánok statisztikai adatok segítségével elmondani egyet s mást.

A felhasznált anyag az 1960-as népszámlálás előzetes eredményei, valamint az 1949-es népszámlálás demográfiai adatai.

Az első adatok, amikkel foglalkozni kívánok, a *települések száma*. Az 1949-es népszámlálás teljes adatsorral 66 települést közöl. Ezen kívül mint újonnan keletkezett 7 településnek részleges adatait adja meg. Ez összesen 73. Vizsgálódásaimban helyesnek és egyértelműnek találtam, ha csak a 66 településsel számolok, mert a 7 település esetében állandóan becslésekre kellett volna szorítkoznom, hisz ezeknél a településeknél a munkám szempontjából legfontosabb adat, a külterületi lakosság száma, nem állt rendelkezésemre. 1960-ban Szolnok megye 79 településsel szerepel. A települések nagyságrend szerint a következőképpen oszlanak meg:

0— 1 000 fő településenként	1	3
1 000— 2 500 „ „	18	27
2 500— 5 000 „ „	18	24
5 000—10 000 „ „	16	12
10 000—15 000 „ „	8	8
15 000 fő feletti települések	5	5
összesen:	66	79

A két oszlop adataiból — azon kívül, hogy azt láthatjuk, hogy az 5000 fő alatti települések száma növekedett — fel kell még figyelni arra, hogy a 10 000 fő feletti települések száma nem változott, pedig új települések ezekből is alakultak, és az 5000—10 000 lélekszámú települések száma fogyott kétségtelenül az új települések alakítása kapcsán.

Település-kategóriánként a lakosság megoszlása a következő:

Településnagyság	össz. lélekszám	%
0— 1 000	2 668	0,6
1 000— 2 500	50 204	10,9
2 500— 5 000	83 740	13,1
5 000—10 000	82 707	17,9
10 000—15 000	94 127	20,1
15 000—	149 070	32,4
összesen:	462 516	100

A táblázatból világosan látszik, hogy a beruházások kis települések felé irányuló része a lakosságnak mindössze csak 11,5% -át szolgálja: tehát a beruházások hatékonysága következtében nem lehet kedvező. Minden új beruházást, amely ilyen kis települést szolgálna, igen erősen meg kell vizsgálni létesítése előtt. Annak programját, terveit a gazdaságosság szempontjából még akkor is mérlegelni kell, ha az községfejlesztési alapról készülne, mert azok túlméretezettsége, s ezáltal a felhasznált anyag többlet népgazdaságunk amúgyis nehéz építőanyag-

helyzetét csak súlyosbítaná. Arról van itt szó, hogy ez a kis (11,5%) százaléknyi lakosság 30 településben lakik, 30-szor kis anyag többlet tetemes mennyiséget

vonna el az ország anyagellátásától.

Ha a települések nagyságrend szerinti *lélekszám-alakulásait* vizsgáljuk, a következő összeállítást nyerjük.

Települések nagysága:	Össz- lélek- szám	Lélekszám- változás 1949 óta	Bel- területi lélek- szám	Belterületi lélekszám- átlag		Különb- ség
				1960.	1949.	
0— 1 000	2 668	+	1 838	1 745	580 792	— 212
1 000— 2 500	50 204	+	15 504	32 867	1 220 1 230	— 10
2 500— 5 000	83 740	+	20 200	67 873	2 830 2 660	+ 170
5 000—10 000	82 707	—	26 339	65 914	5 560 4 520	+ 980
10 000—15 000	94 127	—	6 089	80 793	10 100 9 150	+ 950
15 000—	149 070	+	7 597	122 347	24 400 19 300	+ 5100
Összesen:	462 516	+	12 711	371 539		

A 2500 fő alatti települések átlagos belterületi lakosság-csökkenése abból adódik, hogy a keletkezett új települések külterületi lakosai megmaradtak általában a tanyákon. A betelepedés ezekben nehezebben megy. Magyarázható ez azzal, hogy az ilyen kis települések kommunális és kulturális felszereltsége nem olyan mértékű, hogy az a lakosságra megfelelő vonzással lehetne. Ezzel szembe lehet állítani az 5000 léleknél többet számláló települések belterületi lakos-

szám-átlag alakulását, amely az összlélekszám fogyása mellett is tetemesen megnőtt. Ezeknél a településeknél a lakosság már talál olyan többletet a belterületen, ami miatt számára kedvező a beköltözés. Gondolok itt iskolaellátásra, kultúrházra, közművesítésre és nem utolsósorban a megindult iparosítással kapcsolatos munkalehetőségekre.

Végezetül a vizsgálódásaimnak a *külterületi lakosság* alakulására vonatkozó részét szeretném közölni.

Település- nagyság	Külterületi népesség	Küit. népesség %	Össznépesség %-ban 1960.	Össznépesség %-ban 1949.
0— 1 000	923	1,0	34,6	4,5
1 000— 2 500	17 337	19,1	34,6	35,0
2 500— 5 000	15 867	17,5	19,0	24,8
5 000—10 000	16 793	18,5	20,4	33,6
10 000—15 000	13 334	17,5	14,2	26,7
15 000—	26 723	29,2	18,0	31,4
	90 977	100	19,7	30,3

A táblázat adatai két nagyon fontos dolgot mutatnak. Az egyik, hogy a külterületi lakosság átlagosan igen jelentősen fogy. Ennek szemléltetésére közöltem itt a kategóriánkénti összlélekszám százalékban jelentkező adatait az 1949-es népszámlálás szerint is. A másik következtetés pedig az, hogy a kisebb településeknél aránylag nagyobb a külterületi lélekszám.

Ha mostmár a megye településhálózatának végső kialakításához hozzákezdünk, mely feltétlenül időszerű a mező-

gazdaság szocialista termelési módra való áttérése miatt, akkor a következő gondolatokat szűrhetjük le magunknak az előbb elmondottakból.

1. Szolnok megye lakosságának 70,4%-a él 5000 főnél többet számláló településekben. Természetszerűnek látszik *ezeknek a településeknek fejlesztése*, és ezt a hálózatot kell tekinteni feltétlenül alapnak a további munkához.

2. *Új települést kialakítani* — amely nem éri el a 2500 fős lélekszámot mint minimumot — *nem szabad*, mert az a

lakosság számára nem biztosít kedvező életfeltételeket.

3. A *beruházásokat* úgy kell irányítani, hogy azok többsége az 5000 főnél többet számláló településekre jusson, vagyis hogy ezeknek a településeknek a helyzetét minél jobban megerősítsük.

4. *Ipartelepítéseknél elsősorban a 10 000 főnél többet számláló településeket* kell ellátni, hogy azokban a településekben a mezőgazdaságból fokozatosan fel-

szabaduló munkaerőt foglalkoztatni lehessen.

5. A 10—15 000 fő közötti települések számára elsősorban *mezőgazdasági feldolgozó üzem telepítése kívánatos*. A 15 000 főnél nagyobb településeken már nemcsak mezőgazdasági jellegű ipar telepítése indokolt. Az *ipartelepítés* fontosságát hangsúlyozni azért kell, mert ezáltal is erősítjük a munkás-paraszt szövetséget, mely fontos politikai erőforrásunk.

Mészáros János okl. építészmérnök:

A mezővárosaink fejlesztési problémáit vizsgálva, mint minden városrendezési terv kidolgozásakor, ismerni kell a település vagy települések jelenlegi helyzetét, állapotát. Igen fontos, hogy ez az ismeret a tervező számára átfogó, a település minden vonatkozásában vizsgáló, komplex szemlélet alapján születő ismeret legyen. A várostervező a településtudomány elméleti tételeit alkalmazva igyekszik a települést, mint élő organizmust úgy irányítani, hogy az az állandóan fejlődő kultúrált életmódot mindenkor gazdaságosan tudja biztosítani lakói számára.

Alföldi mezővárosaink esetében a megváltozott életkörülmények közt élő parasztság és a kisvárosi munkásság soha nem tapasztalt mértékben igényli a kultúráltabb életformát biztosító környezetet. Ez a tény igen komoly elméleti és gyakorlati felkészültséget követel minden várostervező és városgazdasági szakembertől.

Az általam említeni kívánt gyakorlati kérdések abból erednek, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezése folytán megszűntek a kisparaszti gazdaságok. A korszerű, gépesített és jelentősen nagyobb jövedelmet biztosító nagyüzemi gazdálkodás kialakításánál gátló tényezőként jelentkeznek a nagyüzemi táblák területén szétszórtan lévő tanyák. Amellett, hogy ezen tanyaépületek az új gazdálkodási mód teljesítőképességét a legtöbb esetben csökkentik, parasztságunk sem szívesen, hanem a legtöbb esetben kény-

szérhelyzetből adódóan használja őket lakás céljára. Mint már fentebb említettem, parasztságunk mai lakás- és a vele kapcsolódó kultúrigényeit a tanyai lakások nem tudják kielégíteni.

A mezővárosaink jelenlegi helyzetét vizsgálva feltétlenül figyelembe kell venni azt a jelenséget, hogy amíg a kulturáltabb életkörülményeket biztosító városias településeink népességszáma állandóan emelkedik, addig igen sok olyan településünk van, melyek ugyan évszázados múltra tekintenek vissza, de a kulturáltabb életformát biztosító kisvárosok mellett lélekszámuk fogy, vagy csak igen kis %-ban emelkedik.

A fentiek szemléltetésére igen alkalmas a törökszentmiklósi járás és Törökszentmiklós város népességfejlődésének vizsgálata, mely települések gazdasági vonatkozásban és népességszámában csaknem megegyeznek.

	Népesség Szaporodás		
	1949.	1960.	%
1. Fegyvernek	7033	7838	+ 11,1
2. Kengyel	5391	5183	- 3,9
3. Kétpó	2299	2376	+ 3,3
4. Kuncsorba	1731	1394	- 19,5
5. Örményes	1472	1553	+ 5,5
6. Tiszabó	2287	2556	+ 11,8
7. Tiszapüspöki	2664	2565	- 3,7
8. Tiszatenyő	2049	1876	- 8,4
Törökszentmiklósi jár. össz.	24926	25341	+ 1,7
Törökszentmiklós város	22387	23576	+ 5,3

Ez a kis vizsgálat igen hű tükre annak, hogy az Alföld mai lakói mindinkább a közelben lévő kisvárosokba települnek, ahol fejlődő igényeiket egyre jobban kielégíthetik.

Az eddigiekből kiindulva a legfontosabb gyakorlati feladatok közé az alábbiakat sorolom:

1. Meg kell határozni azokat a *meglévő és a városias szerepkör betöltésére alkalmas településeket*, melyek úgy gazdasági, mint kulturális, területi és közlekedési szempontból eleget tudnak tenni a várható feladatok ellátásának, illetve a kulturált életmód biztosítására alkalmasak.

Az így *kiválasztott települések* lélekszáma 10 és 30 ezer között lesz. Ezen települések általában kisvárosok és járási, vagyis területi szerepkörrel rendelkező községek.

Szolnok megye területéről — a megyeszékhely kivételével — ide sorolom az összes városokat, továbbá: Jászapáti, Kunhegyes, Kunszentmárton és Tiszafüred járási székhelyeket, és Jászárókszállás, Tiszaföldvár, valamint Martfű városiasodó községeket.

Véleményem szerint a mezőgazdasági településszerkezet kialakítása kapcsán legtöbb problémát ezek a települések jelentik. A problémák keletkezése törvényszerű, mivel ezeknek a településeknek részben közművesített, a legtöbb esetben tervszerűtlenül kialakult, foghíjas beépítési központjai jelen lehetőségeiknél lényegesen magasabb funkciók betöltésére hivatottak. A felsorolt kisvárosok és területi szerepkörrel rendelkező települések oktatási intézményei már ma is jóval fejlettebbek, és magasabb színvonalú képzést biztosítanak.

2. A területi szerepkörrel nem rendelkező települések *önálló fejlesztése mindaddig indokolatlan*, amíg a városiasodó és területi szerepkört betöltő településeink központjában nem tudjuk biztosítani a kisváros életmód alapvető feltételeit. Az *5—10 ezer lélekszámú* települések esetében megengedhető az *alacsony fokú kulturális beruházások* telepítése,

amennyiben a település népességfejlődése pozitív irányú. (Fegyvernek, Újszász, Szajol.)

A *még kisebb települések*, mint például Kétpó, Örményes, Tiszabó *kommunális ellátását* a területileg kapcsolódó üzemek, vagy *mezőgazdasági üzemegységek építése során* vagy vele kapcsolatban kell megoldani. Ezeknél alapfokú kulturális beruházások eszközzését is csak minimális mértékben tartom szükségesnek. Vizsgálandó ezeknek a településeknek oktatási intézményekkel való ellátása, mert a nagyságrendből adódóan nem minden, sőt igen kevés esetben tudja a település az általános iskola felső tagozatában a korszerű oktatási módszerek alkalmazását biztosítani. Ezeknek a településeknek távolsága a területi szerepkörű városoktól 5—10, esetleg 15 km.

3. Súlyos probléma a *közlekedés. Előszőr*: a kisvárosba tömörült mezőgazdasági lakosság egy részének *naponként kell a munkahelyére*, a gazdaság valamely üzemegységéhez és vissza eljutni. *Másodszor*: a kisebb települések lakói és a városba bejáró tanulói részére kell a lehetőségek határain belül a jó közlekedés feltételeit biztosítani.

Ezzel kapcsolatban első és legfontosabb a meglévő közúti hálózatunk vizsgálata. Tekintettel arra, hogy közútjaink ma már a legtöbb település megközelítését biztosítják, feladatunk közútjaink korszerűsítésére korlátozódik. Útpályáink korszerűsítésénél törekedni kell arra, hogy a beruházás megtérülési ideje a lehető legrövidebb legyen. Végrehajtása azonban sürgetően jelentkezik, mert ez a községi településeink tömeges személyszállítását biztosító autóbuszpark élettartamát 40—50%-kal megnövelhetné, ami népgazdasági szinten lényeges megtakarítást jelentene. Ezenkívül a közúti közlekedés meggyorsulása sem elhanyagolható szempont.

4. Beépítés szempontjából mezővárosainknál mindenképpen törekedni kell a *gazdaságosan közművesíthető többszintes beépítésre*. Az 1. pontban leírt kisvárosok központjában ez általában biz-

tosítható is. Egyrészt a foghíjas telkek és az üres tömbbelsőek beépítésével, másrészt az elévült és ma már igen kis értéket képviselő épületek szanálásával. Az igaz, hogy az így épített lakásoknak csupán néhány százalékát igénylik a mezőgazdasági dolgozók, de figyelembevételül azt a tény, hogy a mai gazdatelkes lakóházak bérlői közül igen sokan szívesebben lagnának teljes közművesítéssel ellátott lakásban, ezt a mindenképpen gazdaságosabb megoldást kell választanunk. Emellett ismernünk kell az utóbbi évek azon tapasztalatait, hogy a parasztság egy rétege — éppen az iparosodás folytán — ma már a kisállattartást sem tartja előnyösnek. Mivel azonban a lakóházhoz tartozó kerthez ragaszkodik, fontosnak tartom az olyan zárt sorú, két szintre osztott lakások építésének vizsgálatát, ahol lakásonként 150—200 négyzetméter telek van biztosítva. Ilyen esetben a telkek hosszúsági és szélességi aránya kissé kedvezőtlenül alakul, ez a terület azonban egy fejlettebb fok elérésekor a második ütemben történő beépítés lehetőségét is biztosítani tudja.

5. *A tanyaokról betelepülő lakosság* által igényelt gazdatelkek a város kommunális létesítményekkel való ellátása szempontjából nem kívánatosak ugyan, de a tanyai lakóházak felszámolása végzett azzal feltétlenül foglalkoznunk kell.

A nagyüzemi gazdálkodást gátló, szétosztott tanya-rendszer ma még az ország nagyrészen megtalálható. Szolnok megye

területén még az első közé tartozó termelőszövetkezeti városok, Karcag, Kisújszállás, Mezőtúr, Túrkeve területén is találkoznak szétszórt tanyaépületekkel. A megye területén közel 20 000 tanya-épület van, melyek csaknem 12 000 kat. hold szántóterületet foglalnak el és vonnak ki a mezőgazdasági művelés alól.

Bár az utóbbi években emelkedést mutatott a városokba települő tanyai lakosok száma, mégis hathatós intézkedésre van szükség ahhoz, hogy a megindult folyamatot meggyorsítsuk. A jelenlegi ütem 25—30 év alatt biztosítja a tanya-világ felszámolását. Ezt azonban 8—10 évre lehetne csökkenteni, ha a felszabadított szántóterületek ellenében kedvező lakásépítési lehetőségeket lehetne teremteni: cseretelek biztosítása igen olcsón a tanyai telek ellenében, a lebontott épület belsőségben való újraépítéséhez a szükséges építőanyag kedvezményes biztosítása, magasabb összegű OTP-hitel, stb.

Az érintett néhány kérdés felvetésével, ha vázlatosan is, de megpróbáltatni olyan gyakorlati kérdésekre rámutatni, melyek mezővárosaink mai problémái. Ezek elbírálása és a problémák tisztázása az illetékes szakemberek feladata. Remélem, hogy e néhány gondolat is segít abban, hogy előbbre jussunk, és ezáltal alaposabb és kiforrottabb irányelvek szerint elindítva hajthassuk végre mezővárosaink belső és a mezőgazdasági településhálózat regionális jellegű rendezését.

Erdei Ferenc

akadémikus, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára:

Örömmel teszek eleget a Jászkunság felhívásának, hogy én is szóljak hozzá a Szolnok megyei településhálózat fejlesztéséről induló vitához. Annál is inkább szívesen vállalkozom erre, mert éppen Szolnok megye mezőgazdasági viszonyaival más oldalról részletesen foglalkozom, tehát számomra is hasznos, ha e megye településhálózatának a kérdéseiről alkalom van véleménynyilvánítani. Természetesen nem vállalkozhatom arra, hogy önálló és összefoglaló jel-

legű fejtegetésekbe bocsátkozzam, annyira azonban ismerem a problémákat általában is és Szolnok megyében is különösen, hogy a két hozzászóló (Laár Árpád és Mészáros János) véleményéhez kapcsolódva, megjegyzéseket fűzök.

1. Laár Árpád hozzászólása igen érdekesen és tanulságosan világítja meg a Szolnok megyei települések tényleges fejlődését. Helyzetfeltárással és következtetéseivel egyet kell érteni, egy tény-megállapítása azonban, megítélésem sze-

rint, helyesbítésre szorul. Azt mutatja ki ugyanis, hogy Szolnok megyében 1949-től 1960-ig az 5000 lakosúnál kisebb települések száma 19-ről 30-ra emelkedett. Ez magában véve kétségtelenül igaz, azonban valójában nem következett be „az 5000 fő alatti települések számának a növekedése”. Az új községek száma valóban növekedett a statisztika által tükrözött mértékben, azonban ez nem jelenti egyben új, kisebb települések kialakulását. Ez a növekedés a tanyaközpontok kijelölésének és az új községek szervezésének ismert akciója következtében jött létre, azonban az akkori szándék ellenére nagyrészt Szolnok megyében sem fejlődtek ténylegesen településekké a jogilag megszervezett új községek. Pl. Mezőhék község, amit három szomszédos nagyobb település határából hoztunk létre, ma is „eszmei” község, és biztosan állítható, hogy soha nem is lesz belőle önálló település.

2. Mindkét hozzászóló egyértelműen amellett foglal állást, hogy a városok és falvak fejlesztése során határozott *koncentrációt* kell érvényesíteni oly módon, hogy kis településeket nem is szabad létrehozni, a rendelkezésre álló beruházási lehetőségeket pedig a nagyobb településekre kell összpontosítani. A nagysághatárok megvonásában ugyan némi eltérés van a két hozzászóló között, azonban állásfoglalásuk lényege azonos, és azt mindenben csak helyeselni, alátámasztani lehet.

Mit jelent ez a gyakorlatban? Azt, hogy a Szolnok megyei városok mellett öt nem városi jogú járási székhely, továbbá három városiasodó nagyobb község, tehát összesen tizenöt többé-kevésbé ma is városias települést kellene elsősorban fejleszteni, mégpedig a többiek rovására. A többi kisebb településekben tehát csak alapfokú kulturális, egészségügyi, stb. intézmények létesíthetők vagy újíthatók fel, a legkisebbekben pedig még ilyenek sem.

Úgy tűnhet, hogy ez a sommás következtetés elég merev és feltétlenül hátrányos az amúgyis nehéz helyzetben levő kisebb településekre nézve. Kétségele-

nül így van, azonban a jövő szempontjából ilyen kegyetlennek tűnő elhatározásra feltétlenül szükség van, különben ugyanis sem a kisebb, sem a nagyobb településekben nem lennének létrehozhatók azok a feltételek, amelyeket ma már a mezőgazdaságban dolgozók is igényelnek, és aminek a hiányában még tovább növekedne a távolabbi területekre való elvándorlás.

A koncentrált fejlesztés esetében, a kiemelten fejleszteni javasolt városokban, felmerül azonban egy alapvető kérdés, amit mindkét hozzászóló élesen meg is világít. Ez a közművekkel való ellátottság és a település lazasága. Ekörül volt a legnagyobb vita Gyulán is. A vita eredményeként általános elvi következtetésekre eljutottunk, és ma már életképes elképzelések is vannak arról, hogy a városias fejlesztés során milyen típusú többszintes lakóházakat és ezekhez kapcsolva, milyen nagyságú belterületi kereteket lehet kialakítani közvetlenül a lakóépületek mellett és a település szélén. Sokkal nagyobb gond ennél az átmenet megvalósítása. Aligha lehet más járható utat elgondolni, mint hogy minden városias fejlesztésre számításba vett mezővárosban mielőbb kijelöljék a városias betelepítésre szánt területeket, és azon a kidolgozott terveknek megfelelő, szigorú és erőyes építési politikát valósítsunk meg. Ez nyilván sok esetben sérteni fogja egyes lakosok érdekeit, azonban enélkül lehetetlen lenne a fejlesztés ma már egyedül járhatónak ítéltető útján elindulni.

3. A *tanyák* kérdését is élesen felveti különösen Mészáros elvtárs. Ő is úgy ítéli, hogy a ma meglévő 20 000 Szolnok megyei tanya 25–30 év alatt szűnik meg, ha a mai ütemben halad előre a városokba, községekbe való beköltözés. S azt is hozzáteszi, hogy kívánatos lenne ennek a folyamatnak a meggyorsítása oly módon, hogy mintegy 8–10 év alatt következnék be a tanyai lakosok zömének a belterületekre való beköltözése. Én úgy gondolom, hogy ezt a folyamatot nem kell gyorsítani. Egyrészt azért sem, mert önmagától is erősen gyorsul, más-

részt azért sem, mert az ilyen tömegű beköltözés feltételeit lehetetlen lenne egy évtizednyi idő alatt megteremteni. Ez azonban nem jelenti azt, hogy nem kell foglalkoznunk a beköltözés feltételeivel és következményeivel, az előbbiekhöz értve a házhelyek juttatását és az építő tevékenység támogatását, az utóbbiakhoz értve a közlekedés fejlesztését.

Építészek és várostervezők körében elterjedt felfogás, hogy a tanyai lakosok beköltözése esetén hatalmas méretűvé válik a belterületi lakóhely és a külterületi munkahelyek közötti közlekedés igénye, s ezt különböző járművekkel rendszeresítendő „ingajáratokkal” kell megoldani. Fel kell hívnom a figyelmet arra, hogy e szükséglettel nem kell olymértékben számolni, mint ahogyan ezt a várostervezők vélik. A belterületi lakóházból való kijárási ugyanis nem válik szükségessé minden mezőgazdasági dolgozó számára, és akiknek ki is kell járni, azoknak sem kell az év 365. de még 150 napján keresztül sem. Arról van ugyanis szó, hogy a mezőgazdasági termelés területi elhelyezkedésével mindinkább a specializáció jut érvényre, tehát a nagyobb munkaigényű ágazatok a települések közelébe helyezhetők, a szántóföldi termelés pedig a fokozódó gépesítés nyomán mind kevesebb kézi munkaerőt igényel. Hogy ez nemcsak elméleti következtetés, azt a szövetkezeti városok példája is mutatja, amelyekben viszonylag szerény és kezdetleges szállítási eszközök birtokában is aránylag zavartalanul meg tudják oldani a szükséges mértékű munkabajárását.

4. Az *ipartelepítés* kérdésében is figyelemreméltó gondolatokat vetnek fel a hozzászólók. Teljesen egyet lehet érteni

azzal, hogy csak a nagyobb településekben lehet általában ipari üzemek odatelepítését számításba venni. A kisebbekben elsősorban és csaknem kizárólag a mezőgazdasági termeléssel összekapcsolódó iparágakra lehet gondolni. Nagy kérdés természetesen, hogy Szolnok megye területén milyen nagyobb ipari létesítmények telepítése válhat lehetővé a későbbi távlatban is. Bizonyos azonban, hogy a jelenlegit többszörösen meghaladó méretű ipar telepítésére lehet gondolni, hacsak a helyi építőszükséglet ellátását kielégítő építőanyag és építőipar növekedését nézzük is. Emellett részint a földgázra épült, részint nagyobb vízigényű iparágak telepítése is indokolt lesz Szolnok megyében. Az ipari növekedés másik ágát sem kell azonban lebecsülni. A kisebb településeken is elhelyezhető, mezőgazdasággal összefüggő iparok ugyanis gyorsütemben fognak növekedni. Ilyen iparágak: takarmánygyárak, tisztító, feldolgozó, osztályozó, csomagoló, raktározó létesítmények és ezeken kívül a szorosabban vett feldolgozó iparágak.

Végeredményben tehát a Szolnok megyében lehetséges ipari fejlődést hosszabb távlatra nézve jelentékeny arányúnak tételezhetjük fel. Ennek ellenére számolnunk kell azzal, hogy ez a megye belátható időre túlnyomóan mezőgazdasági jellegű lesz, és a termelés fejlesztésének a fő útjait elsősorban és különösképpen a mezőgazdaság fejlesztésében kell keresnünk. Ennek a lehetőségei öntözés nélkül is egyelőre kimeríthetetlenek, az öntözés Szolnok megyében elsősorban számbajöhető kiterjesztése pedig még távolabbi, ma még nem is becsülhető lehetőségeket rejt.

Válasz a Szolnok Megyei Néplapnak

A Szolnok Megyei Néplap 1961. július 30-i számában terjedelmes cikket közölt a Jászkunságról. A szerkesztő bizottság kifejtette ezzel kapcsolatos véleményét, és azt megküldte a Szolnok Megyei Néplap felelős szerkesztőjének, aki azonban kitért a közlés elől, mondván, hogy legföljebb 2 hasábot tud rendelkezésünkre bocsátani. A Jászkunság szerkesztő bizottságának az volt az álláspontja, hogy az amúgyis rövidre szabott választ, mely kéziratban mindössze 20 gépelt sorral volt hosszabb, mint az első cikk, tovább rövidíteni nem tudja. Bármelyik rész elhagyása vagy megkurtítása csak gyöngiténé álláspontunk kifejtését. Ezért a szerkesztő bizottság úgy határozott, hogy a Szolnok Megyei Néplap cikkére írott választ változtatlan formában a Jászkunságban hozza nyilvánosságra.

Még egyszer a Jászkunságról

Örömmel láttuk, hogy a Szolnok Megyei Néplap július 30-i számában terjedelmes cikket közölt a Jászkunságról. A bíráló mindenképpen hasznos, mert alkalmat ad néhány kérdés tisztázására, a szerkesztő bizottság véleményének kifejtésére.

A legalapvetőbb eltérés közöttünk, hogy semmiképpen sem érthetünk egyet a cikkíró módszerével. A VII. évfolyamát megjelentető folyóiratból kiemelni három, nem is egy évfolyamba tartozó számot, és ennek alapján bírálatot mondani az egészről — nyilván helytelen, mert az összefüggéseiből kiragadott három szám nem tükrözheti az egészet. Ha már — úgy látszik — nem volt lehetőség arra, hogy az eddig megjelent összes számokat átforgassa, legalább egy teljes évfolyamot — vagy legalább tartalomjegyzékét — kellett volna megvizsgálnia, hiszen köztudomású, hogy egy folyóiratnál egy-egy évfolyam alkot valamelyes egységet, kerek egészet.

Például szigorúan számon kéri a szerkesztő bizottságtól, amiért nem közölt cikket az öntözésről. Ha azonban a szemügyre vett három szám előtti számot (VI. évf. 2. sz.) megnézte volna, máris talált volna öntözésről szóló cikket, mint ahogyan — az egyetlen összevont számból álló IV. évfolyam kivételével — *minden egyes* évfolyamban hoztunk cikket erről a kérdésről.

A cikkíró több helyen tesz említést arról, hogyan képzei el a folyóirat célkitűzéseit, feladatait, megállapítván, hogy a Jászkunság programját a TIT célkitűzéseinek kell képezniök. A TIT célkitűzései meglehetősen sokrétűek. Egyrészt

kifelé irányulnak (ismeretterjesztő előadások, stb.), másrészt a társulatba tömörült értelmiségiek világnézeti, szakmai és kulturális nevelését szolgálják. Nyilvánvaló, hogy *egyetlen* lap keretében két ilyen, egymástól meglehetősen elütő feladatnak *egyszerre* megfelelni nem lehet. A TIT megyei szervezetének elnöksége a lap megindulásakor úgy döntött, hogy a folyóirat — már csak szűkre szabott megjelenési lehetőségei miatt is — a megye értelmiségéhez szóljon elsősorban. Ezzel — természetesen közvetve — jól segíti a népszerűsítő ismeretterjesztést is. Ezt a programot különben a lap 1958. évi 1. számában meg is fogalmaztuk.

Ha a cikkíró ennek ismeretében vizsgálta volna az említett három számban megjelent tanulmányokat, nyilván nem írta volna a 19 közül 8-ról, hogy ilyen vagy olyan oknál fogva nem való a Jászkunságba. Arról persze lehet vitakozni, hogy a folyóiratnak ez az immár hetedik éve követett célkitűzése helyes-e. A cikkíró azonban nem ezt tette, hanem *más* alapokra helyezkedett, és olyasmit kért számon, amit a folyóirat nem is akart megvalósítani.

Sokszor elhangzik olyan megállapítás — a cikkben is felmerül —, mely azt sorolja, mi *hiányzik* a lapból. Egy negyed-évenként megjelenő folyóiratnál napirendről soha le nem kerülő kérdés ez. Itt azonban felvetődik egy fontos elvi probléma, melynek meg gondolása hiányzik a cikkíró fejtegetéseiből, s ezért kéri számon a felsorolásában szereplő témákat (úrhajózás, természettudományos felfedezések, stb.). Egy vidéki ismeretterjesztő

folyóiratnak csak akkor van létjogosultsága, ha egyrészt a *helyi* műszaki, mezőgazdasági, történelmi, irodalmi, stb. kérdéseket vizsgálja, másrészt alkalmat, nyilvánosságot ad arra, hogy a helyi erők hozzájáruljanak az *országos* kérdések megoldásához. Az a lényeg, hogy *mit ad a lap az országnak*. Ha tehát nincs Szolnok megyében olyan szakember, aki valami *újat* tudna mondani az úrhajózásról, akkor erről a témáról ezután sem fogunk közölni cikket, mert azért nem lenne érdemes egy vidéki folyóiratot fenntartani, hogy az országos lapok megállapításait ismételtesse. De éppen a vizsgált három szám adhat példát arra, hogy az első pillanatra a meggyétől oly idegennek tűnő téma, mint a február 15-i napfogyatkozás is helyet kaphatott a lapban. Mégpedig az előbb kifejtett elvi alapon, mert a *szolnoki* megfigyeléseket tartalmazta.

Kifogásolta a cikkíró, hogy nem találta kellő számban a munkatársak között a megye szakembereit. A vizsgált három számból nyilván sokan hiányoznak, de az talán véleménye módosítására készíti a cikk szerzőjét, ha elmondjuk, hogy a hat évfolyamban megjelent 217 tanulmányt 157 szakember — köztük 115 Szolnok megyei — írta. Bizonyára vannak a megyében még ezeken kívül is olyanok, akik munkatársaink lehetnének (magunk is ismerünk ilyeneket), de — ebben egyetérthet velünk a cikkíró — az ilyen jellegű kapcsolat kétoldalú...

A három számból ítélve a cikk aránytalanul soknak tartja „a tudományos ismeretterjesztéshez és világnézeti neveléshez nem sok segítséget nyújtó történelmi, irodalomtörténeti, régészeti, stb. tanulmányokat”.

Itt valami félreértésnek kell lennie, mert ebben a három számban *egyetlen történelmi és régészeti tanulmány sincs*, s az irodalomtörténeti cikkek is mindössze másfél ívet vesznek el a 9 ívet tartalmazó 3 számból. Ilyen formán nem értjük, hogyan gondolta a cikkíró ezt a kijelentést, s ez esetben azt sem lenne érdektelen tudnunk, mit ért „stb.”-n. Úgy véljük, ezen a ponton fogalmazása nem szabatos, mert azt nem tételezzük fel, hogy *mindenfajta* történelmi, irodalomtörténeti és régészeti tanulmányt elvetendőnek tart, márpedig az idézett mondat ezt jelenti.

E tekintetben is sokkal szerencsésebb lett volna egy *teljes* évfolyamot megvizsgálni. Rendelkezésre bocsátjuk az 1960-as évfolyam ilyen irányú vizsgálatát. Az évfolyam 4 számában 25 tanulmány jelent meg 146 oldal terjedelemben. Ebből társadalomtudományi 14 tanulmány (74 oldal), természettudományi 11 cikk (72 oldal). Ez az arány — véleményünk szerint — egészséges.

Nem értjük a cikkírónak azt a kifogását, hogy nem foglalkoztunk nemzetközi kérdésekkel. Az általa vizsgált 3 számban Görögországról, Olaszországról és a Német Demokratikus Köztársaságról írtak ott járt tagjaink, s mint írásaikból megállapítható, egyáltalában nem kerültek a politikai kérdéseket. Hogy nem írtunk nagy elemző cikkeket a nemzetközi problémákról? Mint fentebb kifejtettük, ezt nem is tartjuk feladatunknak, illetve a lap számára legmegfelelőbbnek a követett módszert tekintjük.

A cikkellentétben a szolnoki főtéri építkezésekről írott tanulmányunk megjelentetését helyesnek tartjuk. Ma is azt valljuk, hogy a nagyvárossá fejlődő Szolnok első ilyen irányú lépéseinek megörökítése, a modern lakástervezés és ezzel összefüggően a modern lakásberendezés sok embert érdekel, s a tanulmány visszhangja is eljárásunk helyességét igazolja.

A cikk leszögezi, hogy kevés a nyílt és egyértelmű politikai állásfoglalást tartalmazó írás, és megállapítja: úgy tűnik, mintha a szerkesztő bizottság „valamiféle politikamentes tudományosságra törekednék. Ezt a súlyos kifogást semmivel sem indokolja, de — véleményünk szerint — nem is tudná; nem hogy a vizsgált három számban, de a Jászkun-ság egyik számában sem. Ha közöltünk is olyan tanulmányokat, melyek tárgyuknál fogva csak erőltetetten fogalmazhatók, cikkeink témaválasztásának és megírásuk módja mindenkor „nyílt” és „egyértelmű” volt, s megfelelt az ideológiai és szakmai követelményeknek. Azok, akik rendszeresen olvassák lapunkat, ebben igazat adnak nekünk. A szolnoki Téli Tárlatról szóló cikkünk, valamint Háy Károly Lászlóról közölt megemlékezésünk pedig a legkézzelfoghatóbb bizonyítéka annak, hogy nem vagyunk hívei a „tisztá” művészetnek sem.

Varga József azt állítja, hogy a szerkesztés gondossága ellen sok kifogást kell emelni, mert a szerkesztők elfogadnak tartalmilag zavaros, sőt nem egyszerű tudománytalan, nem marxista megállapításokat. E súlyos vád igazolására hozott két példája azonban igen-igen gyenge érv, mert mindkét idézetben egyszerűen félreértette a kifogásolt mondatokat.

Ecsery Elemér azt írta, hogy a Marx alapján álló történetírók, megvizsgálva az elmúlt korok történelmét, igazolták azt a marxista alaptételt, mely az alap és felépítmény viszonyára vonatkozik, s amit a Marx előtti haladó filozófusok is észrevettek. Szó sincs azonban arról, amit a cikk a tanulmány írójának tulajdonít, hogy ti. az előző korok filozófiáját igazolták volna. Ilyet Ecsery Elemér nem állít.

A Majoros Károlytól hozott idézet félreértését maguk a Szolnok Megyei Néplap olvasói is ellenőrizhetik, mert az idézet nem a szocialista hazafiság előzményeiről, hanem a szocialista hazafiságra nevelés elődjéről beszél. Szocialista hazafiságra nevelésünk közvetlen előzménye pedig — sajnos — a Horthy-korszak nacionalizmusa volt.

És végül reflektálnunk kell arra, hogy gondosabban kellene ügyelnünk: ne helyettesítsük a tudományos színvonalat a szakmai tolvajnyelvel. Kár, hogy ennek a Jászkunságra vonatkoztatva általános érvényű megjegyzésnek igazolására a

példákat — egy kivételével — egyetlen cikkből hozza. Ilyen formán még akkor sem lenne jellemző az egész folyóiratra, ha történetesen elfogadható lenne. Viszont az a véleményünk, hogy az idézett — mégpedig nem egészen pontosan idézett — kifejezések a maguk helyén, összefüggéseikből ki nem ragadva egyáltalában nem érthetetlenek, és főleg nem a tudományos színvonalat helyettesítik. Különbösen is úgy véljük, helytelen álláspont szakmai tolvajnyelvnek minősíteni az egyes tudományágakban használt szakkifejezéseket, amelyekkel persze meg kell ismerkednie annak, aki az illető tudományághoz közeledik.

Nagyon sajnáljuk, hogy a cikkíró helytelen módszert alkalmazva foglalkozott lapunkkal, és ezért természetesen nagyrészt téves megállapításokra jutott. Emiatt bírálatából alig hasznosíthatunk valamit. Azzal egyetértünk, hogy az ateista propaganda eddig hiányzik a lapból, hogy írhattunk volna már pl. a baromfitenyésztésről, hogy sort keríthettünk volna módszertani kérdésekre is. Azt sem vitatjuk, hogy még gondosabb szerkesztés csak javíthatja a színvonalat, hogy egynémely cikkünk lehetne olvasmányosabb is, de továbbra is úgy látjuk, hogy a folyóirat kitűzött programja helyes, és hogy e program megvalósítása talán nem válik szégyenére sem Szolnok megyének, sem a TIT-nek.

A Jászkunság szerkesztő bizottsága.